

VIII

KUR'ÂN ve SÜNNETTE İNANÇ ve DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ*

Prof. Dr. İsmail YAKIT**

Bilindiği gibi, insan akıllı ve düşünen bir varlıktır. İnanışlarını, düşündüklerini ifade etmesi insan olmasının bir gereğidir. Dolayısıyla onun gerçek kimliğini bulabilmesi ve kendi özüyle uyumlu olabilmesi için, inanç, düşünce ve bunları ifadede hür olmak zorundadır. Bu onun en tabii hakkıdır.

Bugün “özgürlük” kelimesiyle ifade ettiğimiz kavrama eskiden “Hürriyet” deniyordu. Hürriyet, genelde iki anlamda kullanılmaktaydı. Birisi köleliğin zıttı, diğeri de irade serbestliği veya tercih hakkı idi. Köleliğin zıddı anlamı, esaretten kurtuluş veya bir yere veya otoriteye bağımlı yaşamamaya verilen addır. Onun için siyasî, sosyal, ekonomik ve hukukî anlamlarda kurtuluş hareketinin adıdır.¹

Bir insanın iç dünyasındaki fikirleri, kabul ve kanaatleri sözlü veya fiilî olarak dış dünyaya yansıtmasına fikir ve ifade hürriyeti yani özgürlüğü denmektedir. Bu özgürlük o kişi için bir haktır. Kişi bu hakkını kullanır veya kullanmaz. Bu, ona ait bir keyfiyettir. Ancak

* Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü; Bu konu daha önce araştırıp yayımladığımız konulardandır. *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girişinin Din Boyutu*, 17-19 Eylül 2001, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, *Tebliğler*, s. 273-285, D.İ.B. Yay., Ankara, 2003, Daha sonra bu bildiriye yeniden gözden geçirerek *İslâm'ı Anlamak* (Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005) isimli kitabımıza aldık. Burada ise konuyu bu kitabımızdaki fikirlere sadık kalarak yeniden ele aldık.

** Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi.

¹ Rozentall, s. 9, Lalande, s. 558.

insandaki akıl irâde ve karar yeteneğinin bir fonksiyonu olan bu özgürlük için o kişiye içten ve dıştan herhangi bir baskının olmaması gerekir.²

İnanç ve fikir özgürlüğü bazılarınca manevî özgürlük veya vicdan özgürlüğü şeklinde ifade edilmektedir. Ali Fuat Başgil bunu, “Kişinin benimsediği dinin veya siyasî, felsefî veya iktisadî bir doktrinin akide veya esaslarına serbestçe inanma ve bunları hiçbir korku ve endişeye düşmeksizin açıklama hakkıdır” demektedir.³

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin IV. maddesinde: “Hürriyet başkalarını rahatsız etmeyecek her şeyi yapabilmektir” diye tanımlanmaktadır. Buna göre kişi, hürriyet hakkını kullanırken veya dilediği gibi davranırken başkalarına zarar vermemeli, onların da haklarını zencide etmemelidir. İşte bu özellik aynı zamanda özgürlüğe bir sınır tayin etme zarureti doğurur. Özgürlüğü engellemek başkadır. Ona bir sınır çekmek başkadır. Sınırsız bir özgürlük hakkı düşünülemeyeceği gibi, uygulanması da mümkün değildir. Zira özgürlük bir başıboşluk değildir. Özgürlük bir sorumluluktur ve o sorumluluğun kişi tarafından bilinçli kullanılmasıdır. Joseph Proudhon'un dediği gibi: “En hür(özgür) insan, başıboş olan değil, kendi hemcinsleriyle en fazla irtibat halinde olan insandır.”⁴

Pierre Gaxotte: “Hürriyet başlangıç değil sonudur. Hürriyet iyi düzenin, iyi yönetimin meyvesidir.”⁵ derken fertle toplum, toplumla devlet arasındaki münasebeti hürriyet kavramında temerküz ettirmiştir. Nitekim kişinin temel haklarından olan inanç ve düşünce özgürlüğünün olmadığı yerde, baskıcılık, kuralcılık ve aşırı gelenekçilik ön planda olur ve o nevi toplumlarda sosyal ve fikrî alanda bir gelişme kaydedilemez. Ancak hür yönetimlerin yarattığı hür ortamlarda kişinin ferdî ve hür iradesiyle tercihini kullandığı zamanki inancı ve fikirleri kendisine özgür bir kimlik kazandırabilir.⁶

² Dağcı, s. 99.

³ Başgil, s. 58.

⁴ Proudhon, C. F., s. 462.

⁵ Gaxotte, C. F., 230.

⁶ Yakıt, “Kur'ân'da İnanç, Düşünce ve İfade Özgürlüğü”, *Kur'ân'ı Anlamak*. s. 104.

Ünlü filozof Eflatun (M. Ö. 427–347) “*insanı içinde yaşadığı toplum ve devlet yapısında ele almalıdır*” derken, kişilik yapısı ve kimliğinin toplum ve devlete göre şekilleneceğini ifade etmişti. Zira ona göre baskıcı rejimlerde ve toplumlarda insanlar inanmadıkları şeylere inanıyormuş, hatta benimsemedikleri düşünceleri benimsiyormuş gibi davranırlar. Bu nevi toplumların fertlerinde çift kişilik sendromu ortaya çıkar.⁷ İkiyüzlü insanlar çoğalır. Kişiler köle ruhlu olup korkan, kendine güveni olmayan, dalkavuk bir kişilik defosu ortak kimlik haline gelir.⁸ Toplumda güven bunalımı oluşur, kimsenin doğru inanç ve düşüncesi tam olarak bilinemez.

Kısaca özgürlük herkesin hakkıdır. İnsan bu hakkını dünyaya gelirken getirir. Zira İslâm’da her çocuk anasından hür olarak doğar. Ancak insan doğuştan getirdiği bu hakkını hiçbir zaman kötüye kullanmamalıdır. Ayrıca kimse, bir başkasının özgürlüğünü yok etme gibi bir özgürlüğe sahip değildir. Şayet böyle bir durum ortaya çıkarsa özgürlükler kanunlarla sınırlandırılabilir. O zaman Montesquieu’nün dediği ortaya çıkar: “*Hürriyet kanunların izin verdikleri şeyleri yapma hakkıdır.*”⁹

Devletler ülke insanlarının her türlü hak ve özgürlüklerini kanun güvencesi altına almak zorundadırlar. Bu itibarla yeryüzünde hiçbir devlet kendini yok etme veya parçalama özgürlüğünü kimseye tanımaz. Özellikle Kur’ân açısından toplumları yönetenler veya devlet, ülke fertlerinin hak ve hürriyetlerini koruma yetkisini üzerine aldığından, siyasî otoritenin yıkılmasıyla o ülke insanlarının felakete sürükleneceğini kabul ettiğinden, sorumluluk içindedirler. Aksi takdirde kendi kuyusunu kendisi kazmış olur. Zaten hiçbir siyasî otorite bu hakkı tanımaz.¹⁰

İslâmiyet, aslında bir hürriyet dinidir. Müslüman hürdür ve hür olmak zorundadır. Hür olmak hem hak hem de vazifedir. Kur’ân bu hakkı ve vazifeyi bize sıkça hatırlatmaktadır.

⁷ Yakıt, *a.g.e.*, s. 104.

⁸ Aktan, s. 73.

⁹ Montesquieu, *C. F.*, s. 409.

¹⁰ Yakıt, *a.g.e.*, 105.

“Sözü dinleyip de en güzeline uyanları müjdele. İşte Allah’ın doğru yola erıştirdikleri onlardır ve onlar akıl sahipleridir.”¹¹

Sözün dinlenebilmesi için o sözün ifade edilmesi şarttır. Sözün ifade edilebilmesi için daha önce düşünce bazında ele alınması gerekir. Dolayısıyla kişi hem düşünce hem de onu ifade bakımından tam olarak özgürdür. Dinleyen ise hepsini dinleyebilme ve mukayese edebilme ve sonunda da en güzelini bulup ona uyabilme konusunda tam bir özgürlüğe sahiptir. Bu ayetten Kur’ân’ın her türlü düşünceye açık olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bu ayete göre hiçbir düşünce peşinen mahkûm edilemez. Her düşünce serbestçe ifade edilebilmelidir. Ancak bu düşüncelerin içinde en doğrusu ve en faydalı olanı tercih edilmelidir. Mensuplarını böyle bir serbestlik içinde bırakan bir Kitap, ancak Kur’ân-ı Kerim’dir. Bir diğer ayet *“Sözünüzde doğru iseniz delillerinizi getiriniz.”* demektedir.¹²

Bu ayet, Müslim, gayr-i Müslim, inançlı inançsız herkese hitap ediyor, yani ben haklıyım, ben doğruyım diyen herkes bu ayetin hitap menzili içindedir. Kişiyi inancı, düşüncesi ve ifadesinin haklılığını ispatlayacak delillerin ortaya konmasını ve tartışılmasını istemektedir. Zira Kur’ân sağlam bir kanıtı dayanmayan hiçbir inancı ve düşünceyi doğru kabul etmez.

“De ki: “Hak Rabbindendir. Dileyen inansın, dileyen inkâr etsin.”¹³

“Biz insana yolu gösterdik, ister şükreder, ister küfreder.”¹⁴

Burada anlatılmak istenen: Biz insana hangi yolun en doğru olduğunu gösterdik; insan araştırır, inceler, düşünür, sonuçta dilerse benimser ve kabul eder, dilerse inkâr da eder. Yani insan inanıp inanmama, benimseyip benimsememe konusunda muhayyerdir. Bu demektir ki Kur’ân’a göre insan inanma özgürlüğüne sahip olduğu kadar inanmama özgürlüğüne de sahiptir. Yani Kur’ân’a göre insan, bu temel konuda bile tam bir özgürlük içindedir.

Kur’ân bir özgürlükler kitabıdır. İnsanın kendine karşı, topluma karşı, Tanrı’ya karşı, tabiata karşı, diğer insanlara ve canlılara

¹¹ ez-Zümer, 39/18.

¹² el-Bakara 2/111, el-Enbiya 21/24, en-Neml 27/64, el-Kasas 28/32.

¹³ el-Kehf 18/29.

¹⁴ el-İnsan, 76/3.

karşı her türlü hak ve özgürlüklerini tanıyan bir kitaptır. Kur'ân aynı zamanda sorgulayan bir kitaptır. İnsanı, bütün bu hak ve özgürlükler içinde sorumluluğunu bildiren ve onu her hürriyetinden dolayı da sorumlu tutan bir kitaptır. Yani inanan inancından sorumlu, inanmayan inkârından sorumlu, aklını kullanan, aklını kullanma özgürlüğünden sorumlu, aklını kullanmayan da yine aklını kullanmama özgürlüğünden sorumludur.¹⁵

Görüldüğü gibi, Kur'ân inanç, düşünce ve ifade özgürlüğünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır. O, nâzil olduğu dönemdeki toplumların inançları ve düşüncelerini ele alıyor, onları eleştiriyor, asıl gerçeği kendisinin gösterdiğini söyleyerek alternatif inanç ve fikirler serdediyor.

Kur'ân farklı ve aykırı inançları ve düşüncelerin ifadesini bizzat kendisi uyguluyor. Şöyle ki, farklı inançta ve fikirde olanlar, kendileri inançlarını ve düşüncelerini nasıl ifade ediyorlarsa onları aynen "şöyle diyorlar, onlar şöyle inanıyor." gibi ifadelerle tekrarlıyor hatta onların açıklamadıkları, içlerinde gizli tuttukları fikirleri bile Kur'ân açıkça "şöyle diyorlar, şöyle düşünüyorlar." şeklinde söyleyiveriyor. Buradan anlaşılıyor ki Kur'ân her türlü inancı ve fikri, söyleme, ifade etme özgürlüğünü herkes için uyguluyor.

Kur'ân sadece muarızlarının farklı ve aykırı inanç ve düşüncelerini söylemekle kalmıyor, onları eleştiriyor. "Onlara de ki, şöyle cevap ver, de." vs. ifadelerle alternatif inanç ve düşünceyi teklif ediyor. Bunun için muhatabların muhakemesini zorluyor. Onları düşünce ve araştırma zeminine çekiyor. Doğruyu öyle bulmalarını istiyor ve hatta o şekilde hareket ederlerse o zaman Tanrı'nın tebliğ ettiği ilkenin doğruluğunu göreceklerini beyan ediyor. Bu açıdan Kur'ân doğrusuyla eğrisiyle, hak ve bâtil oluşlarıyla inançları, fikirleri ve yolları gösteriyor. Bunlar arasında tercih etme yetkisi ve özgürlüğünü insana bırakıyor.¹⁶

Kur'ân'ın diğer inanç ve düşünceler hakkındaki metoduna gelince bu hususta şunları söylemek mümkündür.¹⁷ İlmi, akli, muhakemeyi, düşünceyi ön plana çıkaran Kur'ân, farklı inançta, fikirde ve

¹⁵ Yakıt, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁶ Yakıt, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁷ Bkz. Yakıt, *a.g.e.*, s. 107-108.

inkârda olanların yanılma ve yanlışlarının nereden kaynaklandığını, onların bizzat kendi muhakemelerine ve düşüncelerine götürüyor, yanlışlarını bizzat kendilerinin görmesini istiyor. Onların yanılmasının birinci sebebini zan olarak yani kesin bilgilerinin olmayışına bağ-
lıyor. *“Allah’ın çocuk edindiğine dair kendilerinin de atalarının da kesin bilgisi yoktur. Bu onların ağızlarından çıkan ne büyük bir sözdür. Kaldı ki onlar sadece yalan söylemektedirler.”*¹⁸

Burada Hıristiyanların Allah’a çocuk isnat eden inanışları, bu konuda kesin bir bilgilerinin olmadığı, iddialarının yalan olduğu hatırlatılmaktadır. Hiçbir delile ve ispata dayanmayan bu iddianın muhakeme edildiğinde, düşünüldüğünde yalan bir iddiadan başka bir şey olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Öte yandan Kur’ân materyalistlerin iddialarının da sadece zan olduğunu, kesin bir bilgiye dayanan bir inanç olmadığını onların mantığı içinde konuyu ifade ettikten sonra beyan ediyor.¹⁹

*“Onlar, hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir. Ölürüz ve yaşarız. Bizi öldüren zamandan başkası değildir dediler. Bu hususta onların kesin bir bilgileri yoktur. Sadece öyle zann ediyorlar.”*²⁰

Kur’ân inanç ve düşünce yanlışlığının ikinci sebebi olarak gele-
neklere körü körüne bağlılığı göstermektedir. *“Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine ve Allah’ın elçisine gelin’ denildiği zaman, ‘Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter’ derler. Ya ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolda olmayan kimseler idiyseler de mi?”*²¹ Kur’ân, inanç ve düşünce yanlışlığının üçüncü sebebini çarpık bir dinî yargı sonucu kaderci yaklaşımda göstermektedir.

*“Rahman dileseydi biz bu putlara tapmazdık dediler. Onların bu hususta bir bildikleri yoktur. Sadece tahminde bulunuyorlar.”*²² Görüldüğü gibi kendi çarpık inançlarının ve yanlış yargılarının -tabiri câizse- faturasını Allah’a kesmektedirler.

¹⁸ el-Kehf, 18/5.

¹⁹ el-Casiye, 45/24.

²⁰ el-Casiye, 45/24.

²¹ el-Mâide, 5/104, el-A’raf, 7/28, Yunus, 10/78, eş-Şuara, 26/72-76, el-Lokmân, 31/12, ez-Zuhruf, 43/21-23.

²² ez-Zuhruf, 43/20.

İnanç ve düşünce yanlışlığının dördüncü sebebi olarak kişinin kendi heves ve arzularının esiri olmasında görmektedir. Allah konusunda bile her şeyi düşünebilecek, söyleyebilecek, kıyaslar yapabilecek ve doğruyu araştıracaktır. Çünkü insan kendisini her konuda sorgulayabilecektir. Bu kadar özgür bir düşünce yapısına sahip olan insan, acaba ben her istediğimi yaparım, canım, hevesim ne isterse onun peşinden giderim gibi, insan iradesini hevesine bağlamak gibi bir tavıra Kur'ân'dan ne gibi cevap bulabiliriz?

"Heva ve hevesini tanrı edineni gördün mü?"²³

Kur'ân bu gibi sadece arzu ve isteklerine uyan diğer şeylere kulak tıkayanlar için "hevasını tanrı edinen" tabirini kullanmakta ve yermektedir.²⁴ Öyleyse bir bilgiye, bir ilme, bir kanıtı dayanmayan idrakla kontrol edilmiş aklî ilkelere uymayan sadece arzu ve isteklere bağlı düşünce ve davranışlara karşı bir sınır getiriyor.²⁵

Kur'ân'dan örnekleri çoğaltmak mümkündür. Son olarak Hz. Peygamber'in risaletini tasdik konusunda Hz. Peygamber'den olağan üstü mucizeler bekleyen müşrik Arap topluluğunun düşüncelerinin yanlışlığını beyan ettiği İsrâ sûresinin (17/90-93) ayetlerini ele alırsak şunlar söylenebilir.²⁶

Müşrik Arap zihniyeti, peygamberden olağanüstü şeyler bekliyor, onu sadece insanüstü bir varlık olarak telakki etmek istiyor. Böyle bir zihniyet peygamber kavramına aykırıdır. Allah'a da bir nevi şirkittir. Zira Allah'a ait bazı görevler peygambere yüklenmektedir. Peygamberi sadece mucizevî bir kişilikle tanımlamak onu beşerî vasıflardan sıyrıp ulûhiyete yükseltmek Kur'ân mantığı içinde şirkittir. İşte bu nedenle Kur'ân sık sık Hz. Peygamber'in beşer olduğunu vurgular. O da bizim gibi bir insandır. Ama vahiy alan bir insandır. Dolayısıyla yukarıdaki ayetlerde inanmayanların iddialarının mantikî hiçbir temele dayanmadığı, kuru isteklerden ibaret olduğu, peygamberin ise görevinin onların isteklerini yerine getirmek olmadığı belirtiliyor.

²³ el-Câsiye, 45/23.

²⁴ Atay, s. 57.

²⁵ Yakıt, a.g.e., s. 110.

²⁶ Bkz. Yakıt, a.g.e., s. 112-113.

Bütün bunlardan anlaşılın Kur'ân'a göre dinî inanç ve fikir ne olursa olsun kişi bunu ortaya koymalı, ifade etmeli, tartışmalı, muhakeme ve mantık süzgecinden geçirmeli, delillerini getirmeli, doğruyu eğriyi görmelidir. Çünkü Kur'ân yukarıda da söylediğimiz gibi insana inanma hürriyetini verdiği kadar, inanmama hürriyetini de verir.

*"De ki: 'Ey insanlar! Rabbinizden size hak gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için girmiş olur. Kim saparsa, şüphesiz kendi zararına sapmış olur. Ben sizin bekçiniz değilim."*²⁷

İnsan sorumlu bir varlıktır. Kur'ân sorgulayan bir kitaptır. İnananı inancından, inanmayı inkârından sorumlu tutar. Mademki İslâm'da düşünce ve inanç özgürlüğü var, o halde 2 problem ortaya çıkıyor: Cihat ve İrtidat problemi. Öyleyse bu iki kavram ne anlama geliyor? Şimdi bunları görelim.

Cihat: Bilindiği üzere, İslâm kelimesinin kök anlamları içerisinde "barış" anlamı da bulunmaktadır. İslâm'ın uluslararası ilişkilerde benimsediği temel prensip karşılıklı güven ve barışa dayanmaktadır. Dolayısıyla her nereden gelirse gelsin şiddet, terör ve tehdit gibi insanlık dışı her türlü eylemin İslâm'la uzaktan yakından bir alakasının olmayacağı açıktır. Durum böyle olunca cihat nasıl anlaşılmalıdır? Şunu her şeyden evvel kabul etmeliyiz ki cihat sadece savaş değildir. Onun sadece savaş sözcüğüyle yorumlanması yanlıştır. İslâm bir kılıç dini değil, bir tebliğ dinidir. Tebliğde hikmet ve güzel öğütler, aklî ve naklî deliller esastır. Nitekim şu ayette *"Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış."*²⁸ buyrulmaktadır.

Ayrıca Allah yoluna davette yumuşak ifadelerin seçilmesi tavsiye edilmektedir: *"Firavun'a gidin, doğrusu o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar."*²⁹ Durum böyle olunca inancı zorla kabul ettirmek için baskı uygulamak, silâha başvurmak ve savaş açmak hiç uygun düşmez. Öte yandan Kur'ân'da diğer dinler ve toplumlarla ilişkilerde müteakabiliyet prensibinin esas olduğunu, dininden dolayı hiçbir kişiye ve zümreye baskı uygulanamayacağını, dileyenin Müslüman olup dileyenin kendi dininde kalabileceğini belirten

²⁷ el-Yunus, 10/108.

²⁸ en-Nahl, 16/125.

²⁹ et-Taha, 20/43-44.

ayetler mevcuttur. Nitekim “Dinde zorlama yoktur.”³⁰ ve “Sizin dininiz size benim dinim banadır”³¹ ayetleri olayı çok güzel açıklamaktadır.

Kaldı ki dinde zorlama yapılamayacağı ilkesini Hz. Peygamber titizlikle korumuştur. Başka dinden olan çocukları İslâm’a girmelerini zorlayan kişilerin ikaz edilmeleri³², Müslümanların mescidinde bile diğer din mensuplarının ibadetine Hz. Peygamber’in izin vermesi³³ İslâm’da inanç özgürlüğünün ne boyutta olduğunu bize göstermektedir. Öte yandan Hz. Peygamber’in savaşları dikkate alındığında hiçbirisinde saldırganlık söz konusu değildir. Çünkü Hz. Peygamber, saldırgan olmadıkları sürece hiçbir kabileyle Müslümanlığı kabul etmediler diye savaşmamıştır. Hz. Peygamber’in yaptığı bütün savaşlar hayatî ve zarurî şartlara bağlıdır. Yoksa Müslümanlarla dinlerinden dolayı savaşmayan, Müslümanları yurtlarından sürüp çıkarmayan veya onları sürüp çıkaranlara yardım etmeyenlerle, adaleti uygulayanlarla barış içinde yaşamayı emreder.³⁴

*“Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah âdil olanları sever. Allah, ancak sizinle dini uğrunda savaşanları, sizi yurtlarından çıkaranları ve çıkarılmanıza yardım edenleri dost edinmenizi yasak eder; kim onları dost edinirse, işte onlar zâlimlerdir.”*³⁵

Kur’ânî ayetler boyunca din yalnız Allah’ın oluncaya kadar, fitne tamamen ortadan kalkıncaya kadar savaşmayı, müşriklerin yakalandıkları yerde öldürülmelerini, Harem civarından sürülüp çıkarılmalarını emreden ayetler, **saldırgan topluluğun saldırganlığının sona erdirilmesi, yani barışın sağlanması için zorunlu olarak kabul edilen savaş hukuku ile alakalıdır.** Savaşa özendirmeye değil, başlamış bir savaşı başarıyla bitirmeye yöneliktir.³⁶

Şu halde savaşla ilgili bütün cihat ayetleri, “Müslümanlara karşı yönetilmiş fiilî bir tehdit ve tecavüzü bertaraf etmek üzere nâzil

³⁰ el-Bakara, 2/256.

³¹ el-Kâfirûn, 109/6.

³² Ebû Davut, Cihat 116.

³³ Hamidullah, II, 183.

³⁴ Bkz. Yakıt, a.g.e., s.113-114.

³⁵ el-Mümtehine 60/8-9.

³⁶ Aktan, s. 84.

olmuşlardır. Harp hukukunu ve savaşın kurallarını tanzim etmektedir. Hz. Peygamber'in savaşları bu prensibin hayata geçirilmesinden başka bir şey değildir. Bedir, Uhut ve Hendek savaşları hep müdafaa savaşlarıdır. Medine'deki Yahudi Kaynuka ve Nadir oğullarının sürgün edilmeleri, Kurayzalıların elebaşlarının katledilmeleri Medine sözleşmesine aykırı olarak iç savaş çıkarmaya kalkışmaları ve düşmanla işbirliği yapmaları nedeniyledir. Hayber seferi Medine üzerine bir hareket için Hayberlilerin hazırlık yapmakta oldukları haberinin alınmasıyla gerçekleşmiştir. Mekke'nin fethi Kureyşliler ve mütteliklerinin Hudeybiye barış antlaşmasına aykırı olarak Müslümanlara saldırmaları nedeniyle olmuştur. Huneyn seferi de keza Mekke'nin fethinden hemen sonra Müslümanlara karşı başlatılan saldırı nedeniyle yapılmıştır. Tebuk seferi ise Kuzey Araplarının Bizansın kışkırtmasıyla Medine aleyhine birleşmekte oldukları haberinin alınması nedeniyle yapılmıştır. İrili ufaklı diğer askerî hareketlerin tümü ya fiilî bir tecavüzü püskürtme veya gerçekleşme aşamasında olduğu yönünde alınan doğrulanmış istihbarat üzerine gerçekleştirilen savunma nitelikli sefer veya savaşlardır."³⁷

Dolayısıyla cihat, hayatî ve zarurî şartlar dâhilinde saldırganlığın önüne geçilmesi, zulmün engellenmesi, tevhidin insanlığa en güzel şekilde açıklanması için yapılan her türlü cehd, gayret ve çalışmanın adıdır. Bu itibarla cihatta temel prensip savaş değildir. Nitekim cihadın sadece savaştan ibaret olmadığını belirten pek çok ayet vardır.³⁸

*"Doğrusu inanıp hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler."*³⁹; *"Fakat peygamber ve onunla beraber inananlar mallarıyla ve canlarıyla cihat ettiler."*⁴⁰; *"İnananlar, ancak Allah'a ve peygamberine iman eden, sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir."*⁴¹ *"Mallarımızla ve canlarımızla Allah yolunda cihat edin."*⁴²

³⁷ Aktan, s. 85; Ayrıca Bakınız, Yakıt, İ, "Hz. Peygamber'in Savaşlarında Gaye ve Strateji", Hz. Peygamber'i Anlamak içinde, s. 66-91.

³⁸ Bkz. Yakıt, a.g.e., s. 114.

³⁹ el-Enfal, 8/72, et-Tevbe, 9/20.

⁴⁰ et-Tevbe, 9/88.

⁴¹ el-Hucurât, 49/15.

⁴² et-Tevbe, 9/41.

Bu ayetlerden anlaşılan saldırganlığın önlenmesi, tevhidin yayılması, cehaletin ortadan kaldırılması gibi Allah yolunda yapılan her türlü faaliyetlere katılmak bir cihattır. Kimisi bedeniyle, kimisi malıyla, kimisi ilmiyle, kimisi çeşitli becerileriyle cihat faaliyetine katkıda bulunur.⁴³

İrtidat: Bir Müslüman'ın inancını terk ederek bir başka dine geçmesi veya ateist olmasıdır. Böyle kimselere mürtet denir. İslâm hukukçuları arasında *"mürtetlere tekrar Müslüman olmaları teklif edilir, eğer kabul etmezlerse öldürülürler"* şeklinde yaygın bir görüş vardır. Hatta *"dinini değiştireni öldürün"* şeklinde bir hadise dayanırlar.⁴⁴

Kur'ân'a baktığımız zaman mürtet için öngörülmüş dünyevi bir ceza yoktur. Onların inançlı iken işledikleri amellerin boşa gittiği hatırlatılıyor. Konuyla ilgili bazı ayetler şöyledir:

*"İçinizden dininden dönüp kâfir olarak ölen olursa, onların yaptıkları işler dünyada ve ahirette de boşa gider. İşte cehennemlikler onlardır. Onlar orada temelli kalırlar."*⁴⁵; *"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah onların yerine başka bir topluluk getirecektir..."*⁴⁶

Ayette geçen *"sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse."* ifadesinin **"dininden dönüp de kâfir olarak öldürülen"** şeklinde olmaması da dikkat çekicidir. Bu ifade bize, dinden dönen şahsın kâfir olarak da yaşamını devam ettirme hakkı olduğuna ve hayatının normal yolla bitmesinin gerektiğine işaret etmektedir.⁴⁷

Hız. Peygamber'in Kur'ân'a muhalif bir şey söyleyemeyeceğini evvela kabul etmemiz gerekir. Mürtet için Kur'ân'da önerilmeyen, üstelik idam gibi ağır bir cezanın, nasıl oluyor da Peygamber tarafından infazı emrediliyor? Üstelik inanç ve düşünce özgürlüğünü savunan bir Kur'ân'a karşı mürtedin bu özgürlüğünü nasıl kısıtlayıp, öldürülmesini isteyebiliyor? Temel hadis kaynaklarında yer alan bu

⁴³ Bkz. Yakıt, *a.g.e.*, s. 114.

⁴⁴ Buhârî, Cihad, 14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 1; A. İbn Hanbel, *Müsned*, I, 2-7.

⁴⁵ el-Bakara, 2/216.

⁴⁶ el-Mâide, 5/54.

⁴⁷ Yiğit, s. 132.

ahat hadisin “esbab-ı vürudu”nu iyi incelemek ve tarihî vakıaları iyi tespit etmek gerekir.⁴⁸

Her şeyden evvel şunu bilmeliyiz ki, Hz. Peygamber Müslümanlar arasındaki münafıkların varlığından haberdar olduğu halde onları cezalandırmamış, hatta mescitten kovarak onları mahcup bile etmemiştir. Bu derece hoşgörülü bir peygamberin zorla tehditle dini benimsetmeye kalkması düşünülebilir mi? Her ne kadar Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber'in öldürülmelerini emrettiği bazı kişiler varsa da, bunların böyle bir emre muhatap oluşları, mürtet olduktan sonra düşmanları Müslümanların aleyhine provoke etmelerinden dolayıdır.⁴⁹

Hz. Peygamber döneminden örnekler vermek gerekirse şunları söylemek mümkündür: “Hz. Peygamber'in bir süre vahiy kâtipliğini yapan sonra irtidat edip tekrar Hıristiyan olan ve mensubu bulunduğu Neccaroğulları arasına dönerek Hz. Peygamber'in yalancı olduğunu iddia eden mürted; Kuba Mescidi karşısında Dırar Mescidi'ni inşa ettirerek Müslümanları bölmeye, Mekkeli müşriklerle Romalılardan yardım alıp Medine üzerine yürüyerek bir ordu oluşturulmasını sağlamaya çalışan Ebû Amir; Müslümanları işkenceyle öldürten Yemen'li Esved b. Ka'b el-Ansî, Necd'li Müseyleme el-Kezzab gibi örnekler göz önüne alındığında Hz. Peygamber döneminde pasif bir mürted örneğinin bulunmadığı görülür. Esved ile Müseyleme fitnesi ancak I. Halife Hz. Ebû Bekir döneminde ortadan kaldırılabilmiştir... Hz. Peygamber döneminde başlayıp Hulefa-i Râşidîn döneminde devam eden irtidat olayları siyasî otoriteyi zayıflatan, birliği bütünlüğü tehdit eden boyutta bir isyan hareketi olarak görülür. Hz. Peygamber'in “dinini değiştireni öldürün” emriyle bu eylemcileri kastettiği açıktır. Ashap da bu emirle bunların kastedildiğini anlamıştır. Hz. Peygamber'in söz konusu emriyle ya içerde fitne çıkaran veya düşmanlara katılarak onlara güç kazandıran hainleri kastettiği anlamını çıkarmak doğaldır.”⁵⁰

Hz. Peygamber zamanında pasif bir mürtet örneği yoktur. Dolayısıyla mürtetlerin öldürülmesiyle ilgili hadis, tarihî vakıalara baktı-

⁴⁸ Yakıt, *a.g.e.*, s. 117.

⁴⁹ Yiğit, s. 122–123.

⁵⁰ Aktan, s. 88.

ğımızda öldürme emrinin, düşünce ve inançtan dolayı değil çıkardıkları fitne, fesat, düşmanla işbirliği, huzur ve güveni bozma, kısaca eylemlerinden dolayı olduğu kesin sonucuna varıyoruz.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I-VI, İstanbul, 1992.
- Aktan, H “Kur’ân ve Sünnet Işığında Düşünce ve İnanç Özgürlüğü”, *Uluslararası Avrupa Birliği Şurası (Tebliğ ve Müzakereler)*, 3-7 Mayıs 2000, II, s. 72-89, Ankara, 2000.
- Atay, H, “Kur’ân’a Göre Araştırmalar”, I-III, Atay Yayınevi, Ankara, 1997.
- Başgil, A. F “*Demokrasi Yolunda*”, İstanbul, 1961.
- Bernanos, G., *La France Contre les Robots, (Citations Françaises (C. F.) içinde)*, Paris, 1977.
- Buhârî, *el-Camiu’s-Sahîh*, I-VIII, İstanbul, 1992
- Dağcı Ş., “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması”, *Uluslararası Avrupa Birliği Şurası (Tebliğ ve Müzakereler)*, 3/7 Mayıs 2000 II, s. 96-111, Ankara, 2000.
- Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, I-V, İstanbul, 1992
- Gaxotte, P., *Theimen et rariations*, Fayard, (C. F. içinde), Paris, 1977.
- Hamidullah, M., *İslâm Peygamberi*, I-II, İstanbul, 1966.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, 4. madde.
- Lalande, A., *Vocabulaire Technique et critique de la Philosophie*, P. U. F ., 17. Baskı, Paris, 1991.
- Montesquieu, C. L., *L’esprit des Lois* (C.F. içinde, Paris, 1977
- Proudhon, P. J, *De la Justice dans la revolution et dans l’Eglise*, (C. F. içinde), Paris, 1977.
- Rozenthall, F., *The Muslim Concept of Freedom*, Prior to the Nineteenth Century, Leiden, 1960.
- Yakıt, İ., “Hz. Peygamber’in Savaşlarında Gaye ve Strateji”, *Hz. Peygamber’i Anlamak*, 3. Basım, Ötüken, İstanbul, 2010
- Yakıt, İ., “Kur’ân’a Göre İnanç, Düşünce ve İfade Özgürlüğü”, *Kur’ân’ı Anlamak*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005
- Yiğit, Y., “İnanç ve Düşünce Özgürlüğü Perspektifinden İrtidad Suç ve Cezasına Bakış”, *İslâmiyat II* (1999) s.121-135, Ankara

MÜZAKERE

Prof. Dr. Yunus Vehbi YAVUZ*

Sayın Prof. Dr. İsmail Yakıt tarafından hazırlanıp sunulan tebliğ 13 sayfadan ibaret olup 11 sayfası metin, iki sayfası kaynaklara ayrılmıştır. Yazar Kur'ân ve sünnet başlığı altında konuyu ele almış, emek harcamış ve bu değerli metni ortaya çıkarmıştır. Bunun için kendisini tebrik ediyor, başarılarının devamını yüce Allah'tan niyaz ediyorum. Tebliğ hakkında işaret edeceğimiz birkaç nokta, katkıda bulunmak ve konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olmak anlamını ifade etmektedir.

Önce tebliğin olumlu yönlerine değinmek istiyorum: Konunun başlığı üç noktayı kapsamaktadır. Buna uygun olarak giriş kısmında özgürlük kavramına isabetle yer verilmiştir.

İnanç özgürlüğü ile ilgili olarak seçilen ayetler yerindedir. İslâm Dünyası'nda özellikle, Asr-ı Saadette yapılan savaşların saldırı tarzında olmayıp savunma mahiyetinde olduğu ve her birinin özel hukukî sebeplerinin bulunduğu tespitini de isabetli buluyorum.

İnanç özgürlüğü çerçevesinde, Kur'ân'da mürtetlere verilen herhangi bir cezanın bulunmadığı, hadislerde yer alan dinden dönenleri idam etme hükmünün ise ferdi olaylar sebebiyle olmadığı, belki bunun örgüt kurarak siyasî düzene karşı çıkma mahiyeti taşıdığı, tespitlerine aynen katılıyorum. Nitekim İbn Kayyim el-Cevzziye mürtetlerin öldürülmesi ile ilgili hükmün sosyal ve siyasî düzeni bozmaya yönelik olduğunu söylemektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, dinden dönen/irtidat eden bazı Müslümanlarla ilgili uygulamalar da bu konuda örnek teşkil eder. "İslâm'da Düşünce ve İnanç Özgürlüğü" adıyla yayınlanan kitabımızda bu konular oldukça detaylı bir şekilde incelenmiştir.

* Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi (Emekli).

Bu noktaya birkaç söz ile ilavede bulunmak istiyorum. Hz. Peygamber (s.a.v.) hem Resûl ve tebliğci hem de devlet başkanı idi. Daha başka bir ifade ile Medine site devletinin başı idi. Onun mürtetler hakkında verdiği ölüm emirlerinin ve diğer hukukî tasarruflarının, sivil bir hareket olma yönü ile değil, belki siyasî yönü ile değerlendirilmesi gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayatını incelediğimiz zaman, her meselede olduğu gibi, özellikle evlenme ve boşanma davalarının kendisine getirildiğini, bunlar hakkında hüküm verdiğini, hırsızlık ve zina davalarının da ona intikal ettirildiğini ve bunlarla ilgili cezaları bizzat uyguladığını görmekteyiz.

Devlet ve hükümet başkanı olma yönü ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı uygulamalara bakılarak, günümüzde teşri yetkisi olmayan sivil ilim adamlarının verecekleri hükümler eşit tutulmalıdır. Onun verdiği hükümlerde siyasî şartların etkisini göz ardı etmemek gerekir. Mürtetler hakkındaki emirlerin siyasî yönü vardır. Dinden dönen bazı Müslümanlar, oturdukları yerde durmamışlar, ya müzik ve şiir eşliğinde köşe bucağın dolaşarak yahut düşman ülkesine kaçıp işbirliği yaparak devlet ve toplum için bir tehdit oluşturmuşlardır. Bu tehdidi ortadan kaldırmak için Hz. Peygamber (s.a.v.), otoriteye karşı isyan etmenin ve müşriklerle/düşmanla işbirliği yapmanın karşılığı olmak üzere, Kur'ân'ın başka hükümlerini uygulamıştır. Yoksa sahih sünnet ile Kur'ân hükümlerinin çelişmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, fıkhıta zaman farkının, siyasî ve sosyal şartların mutlaka dikkate alınması gerekir.

Tebliğde eksik kaldığını düşündüğümüz bazı noktalara da aşağıda işaret edilmiştir:

Özgürlüğün tarifleri sadece Batılı yazarlara göre yapılmıştır. Oysa bu tebliğde Kur'ân, sünnet ve sahabe uygulamalarına yahut İslâm mütefekkirlerine göre, özgürlük konusuna yer verilerek tarifi yapılsaydı, tebliğin başlığına daha uygun olurdu. Esasen kaynaklarda bu konuda zengin malzeme bulunmaktadır.

Özgürlük konusu işlenirken seçilen ayetler isabetli olmakla birlikte, başta doğrudan düşünce özgürlüğüne delalet eden "Bakara sûresinin 23. ayetine yer verilmeli idi. Delil getirilen ayetlerin bir kısmı ise inanç özgürlüğü ile ilgilidir.

Tebliğde “Sözü dinleyip de en güzeline uyanları müjdele. İşte Allah’ın doğru yola erıştirdikleri onlardır ve onlar akıl sahipleridir.”¹ mealindeki ayet, kıyas yolu ile düşünceyi ifade etmenin özgürlüğüne delil getirilmiştir. Kanaatimizce bu ayet, düşünce özgürlüğünden çok, başkalarına ait sözler arasından en güzelini tercih ederek ittiba etmeye delil olabilir. Tercih ve ittiba’ özgürlüğüne delaleti açık, düşünceyi ifade etme özgürlüğüne delaleti ise kapalıdır.

Günümüz İslâm Dünyası’nın en önemli meselelerinden biri olan inanç ve düşünce özgürlüğünün, Kur’ân ve Sünnet başlığı altında ele alınması önemlidir. Tebliğ sahibi sunduğu tebliğinde, konuyu ağırlıklı olarak inanç özgürlüğü çerçevesinde ele almış ve genel hatları ile ortaya koymuştur. Esasen bu konu İslâmî kaynaklarda daha geniş çerçevede ele alınıp anlatılmıştır. İnanç özgürlüğü ilgili ayetler bir araya getirilmesine karşılık, fikri yönden derileştirilmemiştir.

İnanç özgürlüğü konusu işlenirken, önce inancın târifi yapılmalı idi. İnanma özgürlüğü yanında, inanmama özgürlüğüne de ayrı bir başlık altında yer verilebilirdi.

İnanç özgürlüğünün cihatla ilgisine yer verilmesine karşılık, seyf ayetleri ile seyf hadislerine, konu ile ilgisi çerçevesinde değinilmeli ve inanç özgürlüğü ile görünüşte var olan çelişki giderilmeli idi.

Doğrudan düşünce özgürlüğü ile ilgisine binaen, müşavere ayetlerine yer verilmesi gerekirdi.

İnanmayanlara karşı Kur’ân’da belirlenmiş dünyevi bir ceza bulunmadığı gibi, düşünceyi ifade etme ve yazmanın yasak olduğu konusunda İslâm’da bir hükmün bulunmadığına da yer verilmesi gerekirdi.

Yine zimmîlerin İslâm diyarında sahip oldukları inanç özgürlüğü ile teşebbüs ve ikamet özgürlüğüne yer verilebilirdi. Zimmîlere zekât, fitre ve diğer sadakaların verilmesinin caiz olması, inanç özgürlüğü açısından değerlendirilebilirdi.

¹ ez-Zümer, 39/18.

Kur'ân'da, çeşitli konularda soru tarzında varid olan ayetlere, düşünce ve inanç özgürlüğü çerçevesinde yer verilmiş olsaydı isabetli olurdu.

Tebliğ sahibi kardeşimi bu vesile ile tekrar tebrik ediyorum, bundan sonra yapacağı çalışmalarda başarılar diliyorum.

TARTIŞMALAR

Sorular - Cevaplar

Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY

Oturum Başkanı

Tebliğci ve müzakereci hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Görülüyor ki, hem tebliğ, hem müzakere başlıkları başlı başına bir tartışmalı ilmî toplantıyı hak eden konular. Önceki yıllarda bu konularla ilgili tezler, tartışmalı ilmî toplantılar yapılmış bir alandır. Ama bu bilgileri tekrar etmenin derli toplu bir şekle getirmenin her zaman faydası vardır.

Ben de bir şey söylemek istiyorum. Biraz önce Hasan Elik hocamızın da gerekçelerine büyük ölçüde katılarak söylüyorum. Sadece metinler üzerinden, ayet ve hadislerin literal anlamları üzerinden, ya da onların bir araya getirilmesi üzerinden bir anlayışın, bir sistemin ortaya konulmasının sosyolojik gerçeklerle çok da fazla bağdaşmadığını düşünüyorum. Özellikle bu irtidatla ilgili konularda.

Gerçekten bütün dinlere özgürlük verildiği, bütün düşüncelerin özgür olduğu meselesinde, bunların tarihî olarak çok doğru olmadığını, mutlaka öyle olması gerektiğine de kuşku ve ihtiyatla yaklaştığını ifade etmek istiyorum. Batı dâhil hiç bir yerde sınırsız özgürlük yoktur. Batı toplumları bunları kendi deklarasyonlarına kayıt etmelerine rağmen pek çok meseleyi konuşurmuyorlar, tartışmıyorlar. Hiç bir zaman yazılı metinlerle realite birbirine uymuyor. Belki de bir

dinin ya da bir sistemin kendisini koruması için bazı kırmızı noktaları koyması gerektiğine inanıyorum.

Prof. Dr. İsmail YAKIT'ın Müzakereciye cevabı

Müzakereci Yunus Vehbi Yavuz arkadaşşıma çok teşekkür ediyorum. Güzel konulara temas etmiş. Efendim istekler bitmez, mükemmeliyetin sonu yoktur. Ben burada imanı, küfrü, hakkı, hukuku uzun uzadıya tarif edersem dört beş sayfa daha tebliğim artar. Ben bunları "Kur'ân'ı anlamak" kitabımın hak ve özgürlükler kısmında anlattım. Tebliğimi biraz özetleyerek hazırladım. Bu konularla ilgili birçok ayet var. Siz bu ayetleri istediğiniz kadar kullanabilirsiniz. İstenirse o ayetleri de tebliğime alabilirim yani malzemem hazır.

Ana hatlarıyla şunu söylemek istiyorum: Kur'ân büyük bir medeniyet kurmuş bir klavuz ama Kur'ân'ı yorumlayan insan. Kur'ân nâzil olduğu dönemde, asr-ı saadette bir hayat kitabı idi. Şimdi bir etüt kibabı oldu. Onun için biz Kur'ân'da şu, Kur'ân'da bu diyoruz. Kur'ân bize âdil olun diyor. Peki, soruyorum asgarî ücret ne kadar olmalı ki, âdil olunsun. Bunu kim tayin edecek. Kur'ân'da bir sağlık kanunu bulamazsınız ama hayatın önemini bulursunuz. Kur'ân'da bir trafik kanunu bulamazsınız ancak insana verdiği bir hayat hakkını bulursunuz. Öyleyse bize düşün görev aklımızla, mantığımızla içinde yaşadığımız toplumu daha iyi değerlendirip güzel bir umde yerleştirmektir. Benim âcizane söyleyeceklerim bunlardan ibarettir.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Nasi ASLAN

İsmail Yiğit Hocama tebliğlerinden dolayı teşekkür ediyorum. Hocamız tebliğinde "dininden döneni, irtidat edeni öldürün" şeklindeki âhad hadisi zikretti. Burada haklı olarak sebab-i vürûdunun ortaya konulmasının gerektiğini belirtti. Acaba kendisinin bu konu hakkında malumatı var mı? Bizimle paylaşırsa memnun olurum.

Cevap: Aldığım kaynaklarda bu hadis haber-i âhad olarak geçiyor. Sebeb-i vürûdu hakkında bir bilgim yoktur.

Bir dinleyici: Sorum Hasan Elik Hocaya

Ben bir konu hakkında bilgi almak istiyorum. Az önce düşünce özgürlüğünden bahsedildi. Kur'ân ile insan arasında mürşit olmalı mıdır? Bu mürşit bize Kur'ân hakkında bilgi veriyor. Mürşit bugünün şartlarından haberdar olması gerekmiyor mu, kendisini iyi yetiştirmiş ilmi çok iyi bilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama hep Kur'ân ile insan arasında bir tercüman olduğuna, bir kişinin etrafında birkaç kişiyle birlikte olup o insana cevap verdiğiğine şâhit oluyorum. Sizce doğrusu nedir?

Ayşe Özek, Sorum Hasan Elik Hocama

Yanlış anlamadıysam Hasan Elik Hocamız: Kur'ân-ı Kerim'in bilgi kitabı olmadığını, her şeyin Kur'ân-ı Kerim'den çıkarılamayacağını ve insanın problemlili olduğunu söyledi. Peki, problemlili olan insan, problemlili nasıl çözecek? Kur'ân'a ve Sünnete dayanmadan problemliler nasıl çözülür, bir Müslüman nasıl böyle düşünebilir?

Ali Eren, Sorum İsmail Yakıt Hocaya

Hazret-i Peygamber'in münafıklara karşı hoş görülmesi olduğunu ifade etti. Hz. Peygamber'in münafıkları açığa çıkarmaması, onları mescitten kovmaması, onları hoş görmesi mi demektir? Hz. Peygamber münafıkların o hallerini hoş mu görmüştür? Yoksa münafıklar gizli kâfir olduğu için peygamberimiz zahire göre hükmettiği için onların aleyhinde bir icraatta bulunmamıştır.

İkincisi: Mürtedin öldürülmesinin doğru olmayacağı ve bu haber-i âhadin ayetle tenakuz teşkil ettiğini söyledi. Peygamberimiz'den bu zamana on beş asır geçmiş, o zamandan bu zamana birçok tefsirler yazılmış, bu tefsir âlimleri ve muhaddislerin bu hadise karşı tavrı nedir? İsmail Yakıt Hocamızın sözleriyle mutabık mı? Yoksa İsmail Yakıt Hocamız bunlardan farklı mı düşünüyor?

Prof. Dr. İsmail YAKIT'ın cevabı

Münafıklar konusunda Hz. Peygamber'in tavrı bellidir. Yani zahiri bir hüküm olmadığı sürece hiç bir kimseyi dışlamamıştır. Siz

münafıksınız, Mescid-i Nebeviyye'ye gelmeyin buyurmamıştır. Buna rağmen Efendimiz kimin münafık olduğunu da biliyordu. Onlar aslında kâfirden de aşağıdırlar. Ama Efendimizin, küfrünü açıkça söyleyene öldürün demesini bir problem olarak ortaya koydum ve bunu araştırdım. Kur'ân ve Sünnete göre dendiği için böyle düşündüm. Yoksa kardeş katline varıncaya kadar nice kişiler için öldürülme fetvaları verilmiştir. Peygamber döneminde dinlerini değiştirdiklerinden dolayı katledilmemişlerdir. Öldürülenler düşmanla işbirliği içinde oldukları, Müslümanlar aleyhine fitne ve fesat çıkardıkları, savaş kıskırtıcılığı yaptıkları için öldürülmüştür. Yani bunlar basit bir mürtet hadisesi değildir. Ben dinimi değiştirdim deyip köşesine çekilmemiş, bilakis aktif olarak aleyhte çalıştıklarından dolayı öldürülmüştür.

Bir dinleyicinin sorusu:

İnanmayan insanlardan bir gurup "dinsizler derneği" diye bir dernek kurup dinsizliği yayabilirler mi?

İkinci sorum, İslâm toplumunda düşünce ve ifade konusunda hakaret, şiddet çağırısı olmayacak diye bir kayıt konulur mu?

Prof. Dr. İsmail YAKIT'ın cevabı

Eyleme dökmediği sürece fikir ve ifade safhasında kalmak şartıyla düşüncelerini rahat söyleyebilir. Ama eyleme dökerse yani silâh kullanma noktasına gelirse artık onun bir amacı vardır. O amacından dolayı yargılanır ve onlara müsaade edilmez.

Ali Rıza TEMEL

O zikredilen âhad hadiste: "Toplumunu terk eder ve karşı tarafa muharip olarak geçerse" diye bir ilave de var. Biliyorsunuz kadınlar muharip olmadığı için mürted de olsa katledilmez. Öldürme hadisesi İslâm cemaatine karşı tehdit olma meselesinden dolayı olup, sadece mürted olduğundan dolayı değildir.

Prof. Dr. Hasan ELİK'in cevabı

Birinci soru: "Kur'ân'ı anlamak için bir tercümana ihtiyaç var mı? Başka birisinin otorite olarak bizim aramıza girmesine ihtiyaç var mı?"

Bilgi noktasında her alanda olduğu gibi Kur'ân'ı anlamada da-ima bir uzmana ihtiyaç var. Bu malum. Fakat kutsiyet anlamında, otorite anlamında asla ve kat'a Allah ile insan arasına kimseyi koymazsınız. Burada Allah'ın birliği meselesi önemlidir. Bu birlik sayısal anlamda ikinin yarısı olan bir değildir. Onun benzeri yok, onun ulûhiyet niteliklerini üzerinde taşıyacak bir varlık, bir obje, bir insan yoktur. Kimseye kutsiyet atfetmeyin anlamındadır.

İkinci soru: "Kur'ân-ı Kerim mademki bizim hayatımızla ilgili bilgiler içermiyor, insan da problemlidir. O zaman bu problemi nasıl çözeceğiz"

Benim anladığım kadarıyla Kur'ân-ı Kerim insanın ana probleminin din ve ahlâk olduğunu ortaya koyuyor. Yani mesele bilgi problemi değil, inanç problemi, tevhit problemidir. Kur'ân-ı Kerim'deki bütün ilim kelimelerinin ifadeleri -Gazzâlî'nin *İhya'sının mukaddimesinde anlattığı gibi- ma'rifetullah anlamındadır, iman anlamındadır. Dolayısıyla insanın problemi budur. Problem bu olunca Kur'ân bu yönden insanın elinden tutuyor. Bilgi noktasından değil.*

Teşekkür ederim.